

Strnad luční. Foto Petr Lang.

Strnad luční obsadil zachovalá bezlesí Slavkovského lesa

Pavel Jaška, AOPK ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Slavkovský les

Strnad luční (*Emberiza calandra*) je vývojem početnosti a rozšíření nesmírně zajímavým druhem. Areál rozšíření zahrnuje s výjimkou severovýchodních států téměř celou Evropu, severní Afriku a Blízký východ. Evropská populace tvoří přibližně 20 % světové početnosti s odhadem 18,3–31,3 mil. párů. V jižní Evropě obývá druh široké spektrum biotopů otevřené krajiny. V severních částech areálu je vázán na obilná pole a obhospodařované louky (web1). V Čechách žije strnad luční na rozsáhlejších otevřených plochách polí a luk s roztroušenými keři a stromohadím, ruderalních plochách, v okolí železničních náspů a na výsypkách po těžbě uhlí (Šťastný et al. 2006).

Populační trend strnada lučního je v rámci celého areálu hodnocen jako klesající. V západní Evropě druh ubýval již od 50. let minulého století, v dalších desetiletích se tento negativní trend objevil na většině kontinentu včetně ČR. V posledních třech dekadách však dochází v centrální a východní Evropě opět k nárůstu stavů (Šťastný et al. 2006). Na území ČR je strnad luční pravidelně hnízdícím druhem. Historické poznatky shrnuje Šťastný a Hudec (2011). Druh zřejmě běžně hnízdil zejména v úrodných zemědělských krajinách už v průběhu devatenáctého století, postupně se šířil i do středních poloh. Již v první polovině dvacátého století však upozorňovali někteří

autoři na lokální mizení v souvislosti s provedením meliorací, celkově však šíření druhu pokračovalo. Prudký pokles nastal koncem 60. a v 70. letech (Šťastný et Hudec 2011), zřejmě v souvislosti s vlnou tzv. melioračního šílenství (viz např. Jaška 2018). Po poklesu stavů byla naše populace v 80. letech odhadnuta na 0,7–1,4 tisíc párů. Od konce 80. let minulého století se počty opět zvyšují, nejnovější odhady činí 5–10 tisíc párů (V. Bejček, úst. údaj). V Červeném seznamu ohrožených druhů patří strnad luční mezi druhy zranitelné (Šťastný et al. 2017).

O historickém rozšíření strnada lučního na území Slavkovského lesa nemáme k dispozici mnoho údajů. Ze systematických mapování hnízdního rozšíření v 70. a 80. letech je však patrné, že strnad ve Slavkovském lese nebyl a chyběl pravděpodobně i v Chebské pánvi nebo na Tachovsku. V Karlovarském kraji tvořily výjimku zřejmě jen Doupovské hory a ojedinělý výskyt na Tepelské vrchovině. Snad počátkům výskytu strnada lučního ve Slavkovském lese se začal věnovat Pavel Řepa kolem roku 2002. V letech 2004–2007 byl strnad luční zjištěn v rámci systematického síťového mapování hnízdního rozšíření

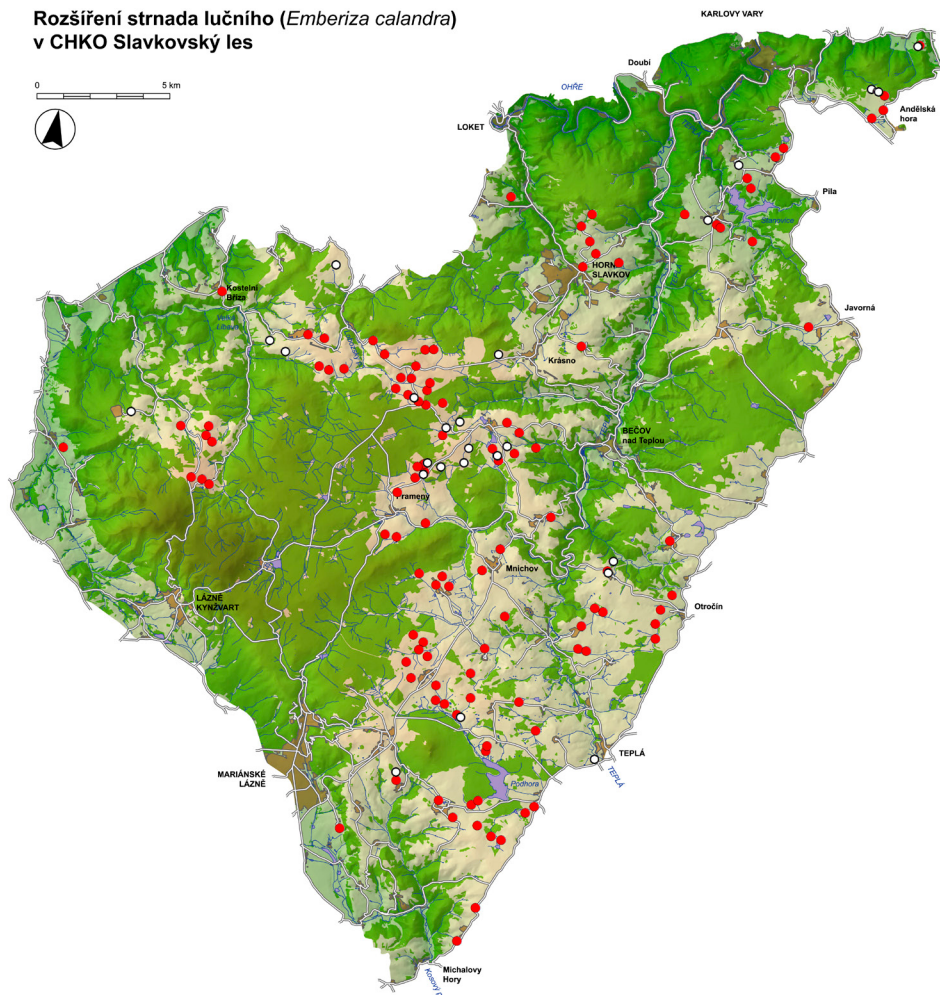
a početnosti ptáků, které probíhalo na celém území Slavkovského lesa (Řepa et Vácík 2016). Autoři hodnotí druh jako nepříliš početný. Na více místech byl zjištěn v okolí Nové Vsi, dále pak na dalších šesti lokalitách (celkem snad 20 párů). V roce 2010 Pavel Řepa shrnul dosavadní poznatky o výskytu druhu, přičemž pro období 2002–2009 popisuje 13 lokalit (Řepa 2010).

A jak je to s výskytem strnada lučního dnes? Druh nadále pokračoval v kolonizaci Slavkovského lesa a stal se běžným druhem bezlesých stanovišť s mozaikou pastvin, lučních mokřadů s roztroušenými keři a stromy. V těchto biotopech je poměrně častý zejména v bezlesých enklávách centrálního Slavkovského lesa (okolí Pramenů, Čisté, Nové Vsi), nebo na přírodovědně zachovalých částech Tepelské vrchoviny (okolí Rájova, Poutnova, Ovesných Kladrub). Jeho hustoty na některých místech nejsou malé. Například v národní přírodní památce Upolíňová louka pod Křížky a blízkém okolí obhájují svá teritoria až čtyři samci, vše na ploše do 350 ha. Podél pramenišť a přítoků Chalupeckého potoka lze na přibližně 1 km dlouhé linii napočítat až tři zpívající samce. Obdobné hustoty

Procentuální změny početnosti strnada lučního v ČR od roku 2000 na základě Jednotného programu sčítání ptáků. Zdroj: JPSP/ČSO.

A scale bar indicating a distance of 5 km, divided into four equal segments. Below the scale bar is a circular inset containing a black arrow pointing upwards, representing North.

jsou na Pramensku v okolí přírodní rezervace Mokřady pod Vlčkem, dále podél Mlýnského potoka u Rájova nebo v evropsky významné lokalitě Prameny Teplé. O poznání méně početný se strnad luční zdá být při východní hranici CHKO Slavkovský les. Na čtyři kilometry dlouhé linii snad v nejvhodnějším prostředí v katastru obce Otročin byli zjištěni

pouze čtyři zpívající samci. Na stejně dlouhé linii v katastru obce Krásné Údolí nezpíval samec jediný. Přes ojedinělé záznamy u Milíkova a Sklářů se nám v posledních letech nepodařilo strnada lučního potvrdit v jihozápadní části CHKO, kde Slavkovský les strmé spádá do Tachovské brázdy. Jedná se o pahorkatiny podél Lipoltovského potoka

(Těšov – Mariánské Lázně) a Kosiho potoka (Mariánské Lázně – Dolní Kramolín). Zjištěn nebyl ani na hřebeni v okolí obcí Vlkovice, Martinov a Pístov. Potvrzený výskyt evidujeme u Michalových Hor. Lokality se však nachází za hranicí CHKO. Velmi opatrně lze početnost strnada lučního ve Slavkovském lese odhadnout na 70–150 párů.

Obsazení území CHKO strnadem lučním není tedy zdaleka rovnoměrné. Nejvyšších početností dosahuje v pestrých nelesních biotopech se zachovalým hydrologickým režimem, které jsou v CHKO přítomny často ve výškách 750–800 m n. m. V Horních Lazech vystoupil druh dokonce až do 845 m n. m. Klimaticky se tyto lokality nacházejí převážně v chladné oblasti, což zjevně strnadu lučnímu nevadí. Zdá se, že se poněkud vyvíjí území s velkými plochami orné půdy s intenzivnějším zemědělským hospodařením a také nivám toků. Klíčovým faktorem pro přítomnost druhu jsou nízké roztroušené dřeviny a luční fragmenty se vzrostlou vegetací. Takové podmínky chybí zejména v silně obhospodařované krajině, kde neexistují pozvolné přechody mezi hospodářským lesem a ornou půdou, případně pastvinou.

Vždy, když dochází k změně areálu a početnosti nějakého druhu, vyvstává otázka, proč se tak děje. Případ strnada lučního ve Slavkovském lese není jednoduchý. Strnad luční v ČR původně obsazoval teplé úrodné nížiny. Slavkovský les byl vždy klimaticky poměrně nehostinným místem s tvrdými zimami a velkým množstvím srážek, což se snad promítlo do historické absence druhu v oblasti. Šíření strnada lučního do vyšších poloh může souviset s celkovým rozšiřováním areálu výskytu a zvyšováním početnosti. V takových případech nebývá vzácností obsazování i pro druh ne zcela optimálních podmínek. Jsou však podmínky Slavkovského lesa opravdu stále takové? Historická zkušenost nám říká, že strnad luční citlivě reaguje na narušení vodního režimu nebo struktury krajiny melioracemi. V tomto směru je území Slavkovského lesa mimořádně zachovalostí mokřadních luk a pramenišť. Ty jsou nezřídka součástí Ramsarských mokřadů (viz Tájeek

▲ Lokality strnada lučního s roztroušenými nižšími dřevinami. Okolí zaniklých obcí Čistá a Žitná.

▼ Absence remízů nebo jejich přílišný vzrůst a zapojení strnadovi lučnímu nesvědčí. Krajina v okolí Krásného Údolí a Milíkova. Všechny fotografie Pavel Jaška.

2012) a maloplošných zvláště chráněných území. Právě zachovalost lučních mokřadů v kombinaci s oteplováním klimatu může vytvářet pro strnada lučního ve Slavkovském lese příhodné podmínky. Ve zbytku nejzápadnějších Čech však situace příliš optimistická není (viz box). Zde nelze ani vyloučit určitý ústup strnada lučního v posledních letech, a to z lokalit kolonizovaných teprve nedávno s rozšiřováním druhu po roce 2000 (D. Jäger, M. Prokopová, úst. údaje). Ve Slavkovském

Strnad luční na Chebsku a v Českém lese

Do ostatních částí nejzápadnějších Čech strnad luční pronikal zřejmě ještě s větším zpožděním než do Slavkovského lesa. V Chebské pánvi se začínají objevovat pravidelná pozorování až v roce 2012 z oblasti okolo Soosu a Dolních Dvůrů (Jäger 2013). V pozdějších letech pozorování přibývá zejména v severní části Chebské pánve. Na Ašsko druh zřejmě zatím nepronikl (D. Jäger, úst. údaj). V Českém lese a jeho podhůří byl strnad luční rovněž vzácným druhem. V letech 1970–2000 víme o pěti případech možného hnízdění (Řepa 2013). Po roce 2010 případů přibývá, druh však zůstává v oblastech Českého lesa nehojný (M. Prokopová, P. Řepa, úst. údaje). Příčinou nízkých početností na Chebsku a Tachovsku může být silné poškození krajiny kolektivizací a melioracemi.

lese se nám recentní ústup druhu podchytil nepodařilo. Šíření strnada lučního v západních Čechách tedy nebude rozhodně tak plošné a populace nebudou tak stabilní, jak by se mohlo zdát z centrálních poloh Slavkovského lesa. ■

Poděkování:

Děkuji RNDr. Pavlovi Řepovi za komentáře k textu. RNDr. Oldřichovi Buškoví děkuji za dodání pozorování z osobní databáze.

Literatura:

- Jäger D. (2013): Ptactvo Chebska. 4. Základní organizace ČSOP Cheb ve spolupráci s Muzeem Cheb, p. o. Karlovarského kraje, 143 pp.
- Jaška P. (2018): Výskyt bekasiny otavní v CHKO Slavkovský les a příčiny jejího ohrožení. Arnika 1: 2–6.
- Řepa P. (2010): Strnad luční (*Miliaria calandra*) v CHKO Slavkovský les. Arnika 1: 22–23.
- Řepa P. (2013): Pěvci (*Passeriformes*) okresu Tachov. – část III. Sborník Západočeského muzea 118: 1–73.
- Řepa P. et Vacík R. (2016): Hnízdění rozšíření a početnost ptáků ve Slavkovském lese. – Západočeské muzeum v Plzni, 191 pp.
- Štátný K. et Hudec K. (2011): Fauna ČR Ptáci 3/II. – Academia, Praha, 1189 pp.
- Štátný K., Bejček V. et Hudec K. (2006): Atlas hnízdění rozšíření ptáků v České republice. – Aventinum s. r. o., 463 pp.
- Štátný K., Bejček V. et Němec N. (2017): Červený seznam ptáků České republiky. Příroda 34: 108–154.
- Tájek P. (2012): Pramenné vývěry a rašeliniště Slavkovského lesa zařazeny mezi světově významné mokřady. Arnika 2: 8–9.
- Web1: BirdLife International (2019): Species factsheet: *Emberiza calandra*. <http://www.birdlife.org>.

KRÁTKÉ ZPRÁVY

■ Koncem letošního května byl ze skalního hřebene v národní přírodní památce **Křížky** natrvalo odstraněn sloup elektrického vedení, který zde po řadu desetiletí tvořil nežádoucí krajinnou dominantu. **Odstranění sloupu** proběhlo v návaznosti na rozsáhlé probíhající práce, jejichž cílem je zvýšení kapacity vedení

velmi vysokého napětí mezi elektrárnou Tisovská u Sokolova a Plzeňskem (trasa územím CHKO Slavkovský les je dlouhá 22,4 km). Součástí akce je výměna všech stávajících sloupů a změna trasy mezi Čistou a Mnichovem, kde povedou „dráty“ o několik set metrů severněji.